

Saksan sotakorvaukset ja voittajavaltioiden velat Yhdysvalloille määrittivät 1920-luvun talouskeskustelua

21.6.2021 – Blogi

KIRJOITTAJA

Vappu Ikonen
Historiantutkija

Sata vuotta sitten maailman velkaongelmat ja talouskeskustelu olivat toisentyypisiä kuin 2020-luvun alussa. Ensimmäinen maailmansota oli tuoreessa muistissa ja Versaillesin rauhansopimuksen määräykset eivät olleet yksiselitteisiä.

Ensimmäinen maailmansota päättyi Versaillesin rauhan solmimiseen kesäkuussa 1919. Rauhansopimuksessa määriteltiin valtakuntien rajat ja mm. Saksan sotakorvaukset voittajavaltiolle. Versaillesin sopimuksen allekirjoitus ei kuitenkaan tarkoittanut neuvottelujen loppua vaan alkua keskustelulle, joka määrätti kansainvälistä talouskeskustelua yli kymmenen vuoden ajan.

Versaillesin rauha oli sanelurauha. Rauhansopimuksessa syylliseksi sotaan määriteltiin Saksa, joka kutsuttiin paikalle vasta, kun voittajavaltiot olivat sopineet rauhanehdoista ja sotakorvauksista. Ehtojen mukaan Saksan oli luovutettava alueitaan useille maille ja suoritettava kaikkiaan 132 miljardia kultamarkkaa sotakorvauksina. Neuvottelijat myönsivät itsekkin, ettei Saksa todennäköisesti pysty maksamaan näin valtavaa summaa.

Myös suomalaisissa sanomalehdissä seurattiin 1920-luvun ajan keskusteluita sotakorvauksista ja eri konferenssien yrityksistä järjestää rauhanajan kansainväliset taloussuhteet.

Vuosina 1919–1921 käytiin keskusteluja velkojen järjestelyistä. Kyse ei ollut pelkästään Saksan sotakorvauksista. Eurooppalaiset voittajavaltiot halusivat sitoa sotakorvausten saamisen Yhdysvaltain eurooppalaisille valtioille myöntämiin lainoihin.

Vuoteen 1923 mennessä oli vakiintunut kolme erilaista vaatimusta:

- Ranska halusi sitoa sotakorvausten saamisen velkojensa maksuun.
- Iso-Britannia oli kiinnostunut saamaan omat saamisensa ja velkansa tasapainoon.
- Yhdysvallat halusi sekä Saksalta sotakorvaukset että voittajavaltioilta niiden velat Yhdysvalloille.

Taloussuhteita pohdittiin konferensseissa, joiden tuloksina olivat Dawesin suunnitelma 1923 ja Youngin suunnitelma 1929. Keskustelujen pohjalta Yhdysvaltain saamiset vakautettiin pitkäaikaisiksi obligaatioiksi. Yhdysvallat antoi periksi paljon, sillä sen saamiset olivat lopulta vain 40 prosenttia alkuperäisistä lainoista. Yhdysvallat ei kuitenkaan suostunut sotakorvausten ja lainojen maksun sitomiseen yhteen.

Hooverin moratorio vuonna 1931 laukaisi tilanteen, tosin ei sillä tavalla kuin oli alun perin tarkoitus. Moratoriolla siirrettiin sotavelkain suorittamista vuodella eteenpäin keskellä suurta lamaa. Velkojen maksamista oli tarkoitus jatkaa sen jälkeen. Kuitenkin ainoastaan Suomi jatkoi ensimmäisen maailmansodan jälkeisen elintarvikelainan maksamista ja sai valtavasti positiivista huomiota amerikkalaisessa lehdistössä.

Keskuspankit olivat edellä kuvatun talouskeskustelun keskiössä. Ensimmäinen maailmansota oli romahduttanut ensimmäisen kultakannan, joka oli pitänyt maailman valuuttakurssit vakaina lähes 40 vuoden ajan. Kaikki sotaikäyvät maat olivat rahoittaneet sotatoimet setelirahoituksella eli katteettomalla setelien painamisena. Sotien aikana vallitsi vielä voimakas säännöstely, mutta sen rauettua maat joutuivat kohtaamaan ennennäkemättömän voimakkaan inflaation.

Rahan arvon vakauteen pyrittiin eri tavoin. Useimmissa maissa lähdettiin siitä, että ainoastaan kultakanta voisi palauttaa vakaan rahan arvon. Tällä ajattelulla oli kritiikoitakin, joista tunnetuin oli J.M. Keynes.

Kritiikistä huolimatta monet maat palasivat kultakantaan vuonna 1925. Osa maista, kuten Suomi, siirtyi kultakantaan devalvoituneella valuutalla. Suomen markka olikin suhteessa dollariin enää 1/8 verrattuna ensimmäistä maailmansotaa edeltävään aikaan. Toiset maat, kuten Ruotsi, siirtyivät kultaan sotaa edeltäneellä kurssilla. Toinen kultakanta romahti suureen lamaan vuosien 1931–33 aikana.

Yksi pysyviä seurauksia ensimmäisen maailmansodan jälkeisestä sotakorvaus- ja sotavelkakeskusteluista oli Kansainvälisen järjestelypankin eli BIS:n perustaminen Baseliin vuonna 1930. Alun perin järjestelypankin tarkoitus oli varmistaa Saksan kyky maksaa sotakorvaukset. Se kehittyi kuitenkin keskuspankkien yhteistyöelimeksi ja keskuspankkien keskuspankiksi.

Vuonna 1932 Euroopan maat sopivat Lausannen konferenssissa, että ne luopuvat 90-prosenttisesti Saksan sotakorvauksista. Saksa lakkasi maksamasta sotakorvauksia Hitlerin valtaannousun jälkeen ja aloitti maksut uudestaan vasta vuonna 1996. Viimeisen erän se maksoi lopulta vuonna 2010, joten ensimmäisen maailmansodan selvittelyyn meni melkein vuosisata.

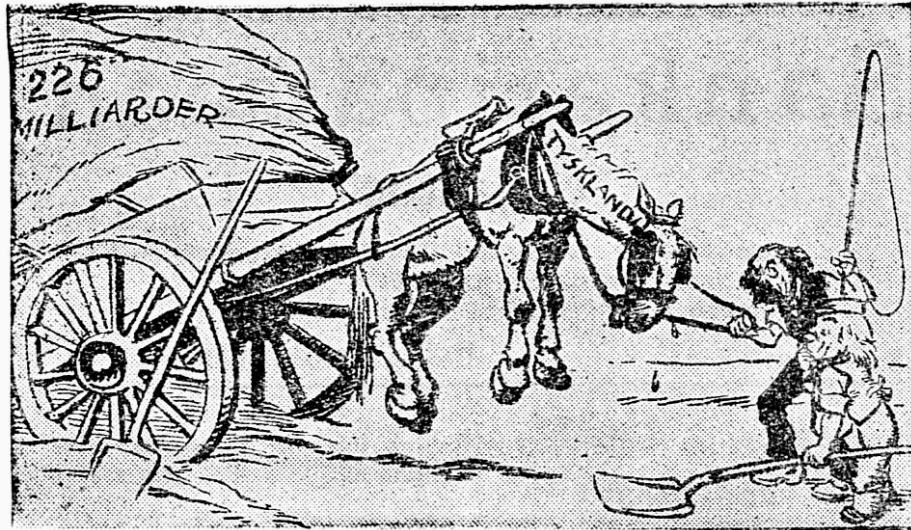
Aamulehti, 19.5.1921

Saksa maksaa sotakorvauksia.

**150 milj. markkaa ulkomaan
valuutassa.**

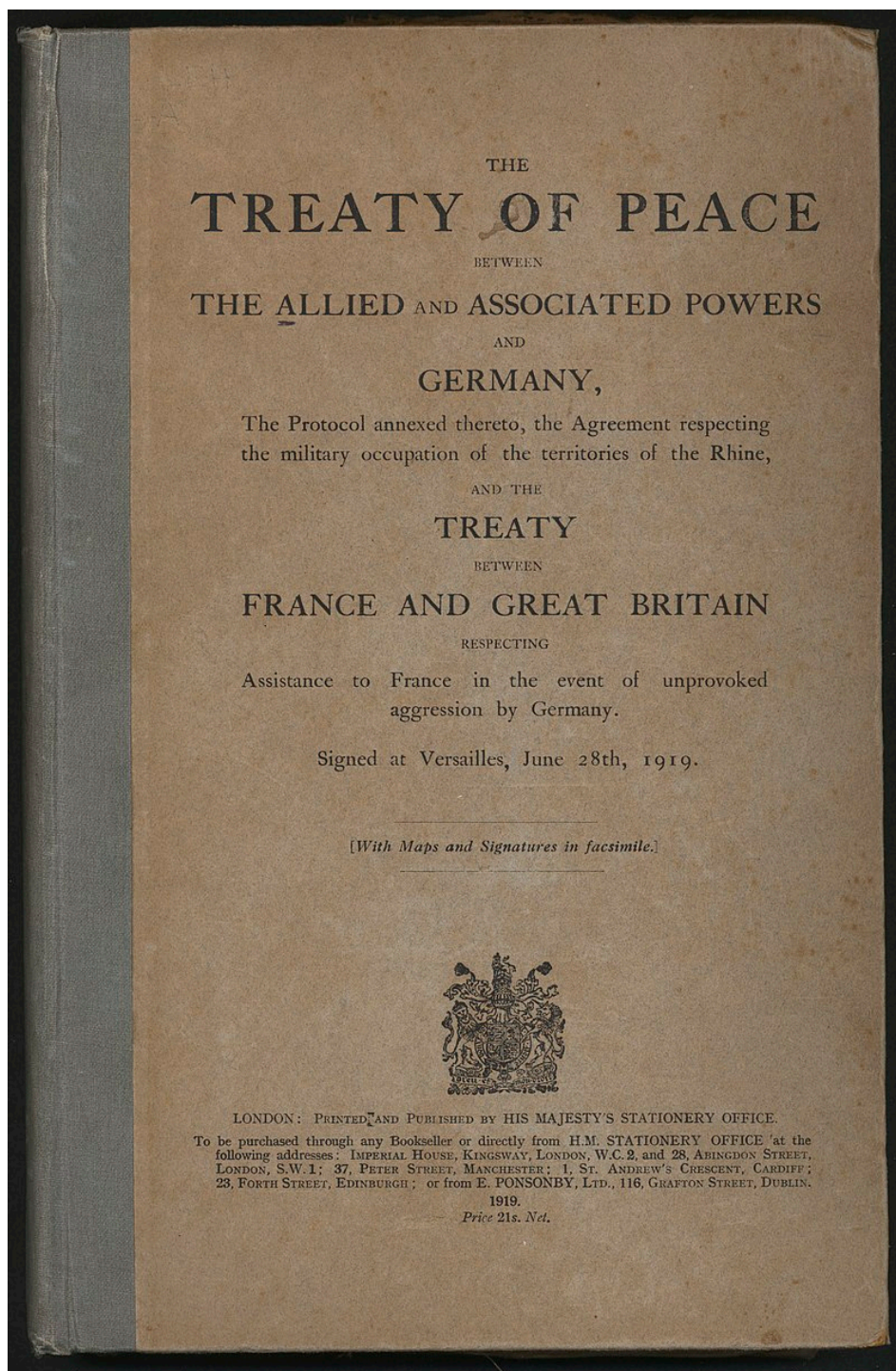
Berlini, 17. 5. (STT) Täyttääkseen liittoutuneitten uhkavaatimuksessa määrätyn ehdon, jonka mukaan 25 päivän kuluessa olisi luovutettava 1 miljardi kultamarkkaa liittoutuneille valloille, on Saksan hallitus tarjoutunut ensinnä heti suorittamaan 150 miljoonaa kultamarkkaa melkein kokonaan ulkomaan valuutassa. Niinpian kuin korvauskomissioni on ilmoittanut vastaanottoapaikan luovutetaan rahat liittoutuneitten edustajille. Ennen kuin mainittu 25 päivän aika on kulunut tulee Saksan hallitus tekemään lisäsuorituksia puhtaassa rahassa tai Saksan valtionrahastoon maksuosoituksina ja on valtakunnan hallitus jo huolehtinut näiden maksuositusten lunastamisesta määrättynä aikana.

Saksan vahingonkorvaus.

Lloyd George: „Briand, eiköhän olisi parasta pysyttää hevonen maan pinnalla“.

Ylläolevassa pilakuvassa on esitetty Ranskan ja Englannin erilaiset näkökannat Saksan vahingonkorvauskysymyksessä.

Avainsanat

BIS, ensimmäinen maailmansota, Saksan sotakorvaukset, sotalainat